

Harb-i Umumî ve Bediüzzaman Said Nursî*

Risale-i Nur Enstitüsü

KATILIMCILAR

Prof. Dr. Mehmet İpçioğlu (Oturma Bşk)

Ahmet Dursun (Sekreter)

Prof. Dr. Ensar Nişancı

Prof. Dr. Ahmet Battal

Prof. Dr. İsmail Hacinebioğlu

Doç. Dr. Adem Ölmez

Doç. Dr. Cemal Güven

Doç. Dr. Ramazan Balcı

Yrd. Doç. Dr. Recep Çelik

Yrd. Doç. Dr. Yüksel Nizamoglu

Müfid Yüksel

Mehmet Ali Kaya

Habibe Işık

* Harb-i Umumi Konulu Masa Çalışması/ FSM Vakıf Üniversitesi, Medeniyetler İttifakı
Enstitüsü/17 Ekim 2015/İstanbul

*Harb-i Umumî,
'Büyük Harp'
adıyla dünyayı
etkisi altına
alan ve etkileri
bugünlere
gelen bir dünya
savaşıdır.
İnsanlığa
ve bilhassa
İslâm alemine
büyük darbeler
vurmuştur.
Aradan yüzyıl
geçmesine rağmen
etki ve yankıları
devam etmektedir.*

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'yla birlikte bütün İslâm coğrafyasının parçalanmasına ve yeniden şekillenmesine yol açan Harb-i Umumî (1. Dünya Savaşı/1914-1918) geçen bir asırlık süreye rağmen sosyal, siyasî ve ekonomik etkileriyle tartışılmaya devam etmektedir.

“Genel Harp” anlamındaki, bugün de yaşadığımızı bir çok problemin temelini oluşturan bu savaş; içinde barındırdığı zulüm, istibdat ve tahripkar sonuçlarıyla kendinden söz ettirmektedir. Tarihin en kanlı sayfalarından birini oluşturan Harb-i Umumî milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan bir savaş olmakla kalmamış, insanlığın geleceğini büsbütün tehdit eden sosyal ve âhlakî çöküntüleri de doğurarak insanlığın geleceğini çok yönlü olarak tehdit etmiştir.

Bu çalışma Risale-i Nur Enstitüsü ve Köprü Dergisi'nin ortaklaşa düzenlediği “Harb-i Umumî” konulu masa çalışması sırasında tartışılan hususların kaleme alınmasıyla oluşturulmuştur. Çalışma üç ana başlık üzerinden yürütülmüştür. İlk olarak savaşın sebep sonuçlarına etki eden ‘tarihî arka plan’ ele alınmış, sonrasında dönemin en önemli simalarından biri olan Bediüzzaman Said Nursî'nin savaş açısından tarihsel varlığı ve mücadelesi incelenmiştir. Son olarak da Harb-i Umumî'nin günümüze taşıdığı problemler olarak belirleyebileceğimiz Ermeni Meselesi, Kürt Meselesi ve Ortadoğu Meselesi gibi hususlar Bediüzzaman Said Nursî'nin bakış açısıyla yorumlanmıştır.

Harb-i Umumî: Tarih arka plan

Harb-i Umumî ismiyle tarihçiler arasında genel kabul gören 1. Dünya Savaşı'nı Bediüzzaman Said Nursî'de “en dehşetli bir hadise” olarak tanımlar.

Harb-i Umumî, ‘Büyük Harp’ adıyla dünyayı etkisi altına alan ve etkileri bugünlere gelen bir dünya savaşıdır. İnsanlığa ve bilhassa İslâm alemine büyük darbeler vurmuştur. Aradan yüzyıl geçmesine rağmen etki ve yankıları devam etmektedir.

Harb-i Umumî'yi tarihî süreç içerisinde arka planını kısaca şöyle değerlendirmek mümkündür.

Bediüzzaman'ın “hazır olunuz, büyük bir felaket yaklaşıyor” diyerek talebelerini uyardığı bu büyük savaşın başlangıcı 1815'te Viyana Kongresi ile Avrupa'da kurulan dengelerin 1870 Sedan Savaşı ile bozulmasına kadar götürülebilir.

Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile dünyaya yön verme çizgisi güden İngiltere'nin üst akıllığa soyunması, emperyal bir akılla, sömürgeci ve himayeci bir anlayışla hareket etmesi bugüne kadar gelen

meselelerin çakmağını ateşlemiştir. Meselâ, 1877-78’li yıllarda İngiltere bir güç ve Sovyetler de ayrı bir güç olarak Ermenileri de himaye altına alan bir dizayna çalışır. Burada toprakların da paylaşılması söz konusu olduğu için, bu dizayn hareketinden en fazla etkilenen Osmanlı olmakla birlikte bir çok Avrupa devleti bu harekettten rahatsızlık duymaktadır.

Osmanlı'nın gücünü kaybetmesiyle oluşan yeni dünya düzeninde Almanya ve İtalya da Avrupa'daki kuvvetler dengesi içinde yer almak istemekte, bu durum da İngiltere, Fransa gibi eski sömürgeci ülkeleri rahatsız etmektedir. Küçük bir kıvılcım taraflar arasında savaşın bahanesi olabilirdi. Bu kıvılcım 28 Haziran 1914'te ortaya çıktı. Balkanlarda Avusturya veliahtının bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi savaşın başlamasına neden oldu.

Osmanlı Devleti, savaşa girmeye arzulu olmamasına rağmen, Almanya'nın ve Alman yanlılarının istekleri sonucunda 28-29 Ekim 1914'te girmek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti, resmen savaş ilan ettikten birkaç gün sonra, İngilizler Basra Körfezi'ne asker çıkararak, Arabistan ve Suriye-Filistin hareketına başladı. Arkasından da Fransa ile birlikte Çanakkale'ye saldırdılar. Bu arada Osmanlı Devleti de Kafkas hareketına girişti ve Galiçya'da müttefiklerine yardım etti. Böylece Osmanlı Devleti birçok cephede çarpışmak zorunda kaldı.

Bugüne bakan yönüyle burada dikkat çekici husus; 1890'lardan 1915'e kadar gelen süreçte bu üst aklın Osmanlı coğrafyasında neler yapılabildiğinin görülmesidir. Dünyayı dizayn hareketine girişen bu üst akıl tarafından İslâm alemi üzerinde ihtilâf alanları oluşturulmuş, coğrafyalar ayrıştırılmış, ümmet birbirine düşman haline getirilmiş, sürekli kaşım alanları oluşturularak meselenin bugüne kadar gelmesi sağlanmıştır.

İslâm aleminde bilhassa hilafet müessesinin devreden çıkarılması, İngilizler tarafından sürekli gündeme getirilmiş ve dillendirilmiştir. Hilafetin kaldırılması da İslâm alemini dizayn için kullanılmıştır. İngiltere buralardan açılarak üst akıl olarak İslâm alemi üzerinde hakimiyetler kurmuş, yeni bir dünya düzeni kurulması yolunda ameliyatın Osmanlı devleti üzerinde olması kararlaştırılmıştır.

Buradan yola çıkarak Harb-i Umumî'nin bugüne miras bıraktığı problemleri görmek ve çözüm yollarını bulabilmek için bu yapıyı iyi görmek ve anlamak lazım. Netice itibariyle bu yapı, Harb-i Umumî gibi dünyayı kasıp kavuran bir savaşı netice vermiştir. Bu noktada Harb-i Umumî öncesi dünyadaki gelişmeleri iyi takip eden, İslâm aleminin yaşadığı derin problemleri teşhis edip çareler üreten ve bizzat savaşın içinde yer alan Bediüzzaman Said Nursî'nin tarihsel varlığı ve mücadelesi dönemin ve sonrasının iyi anlaşılması için önem kazanmaktadır.

Bugüne bakan yönüyle burada dikkat çekici husus; 1890'lardan 1915'e kadar gelen süreçte bu üst aklın Osmanlı coğrafyasında neler yapılabildiğinin görülmesidir. Dünyayı dizayn hareketine girişen bu üst akıl tarafından İslâm alemi üzerinde ihtilâf alanları oluşturulmuş, coğrafyalar ayrıştırılmış, ümmet birbirine düşman haline getirilmiş, sürekli kaşım alanları oluşturularak meselenin bugüne kadar gelmesi sağlanmıştır.

Bediüzzaman Said Nursî, savaşın sosyal sonuçlarını da ele alarak değerlendirmelerde bulunur. Nursî, Harb-i Umumî'den sonra savaşların şeklinin de değişeceğini bildirmekte, devletler arası savaşın yerini tabakat-ı beşer savaşının alacağını öngörmektedir. Risale-i Nur bu konuda da farklı bir şema çizerek hadiseleri değişen dünya şartlarına göre farklı bir perspektiften yorumlamaktadır.

Bediüzzaman'ın Harb-i Umumîye bakışı, Harb-i Umumî'deki mücadelesi ve tarihsel varlığı

Harb-i Umumî'yi birtek düşmanın yüzünden bir çok mâsumu perişan eden şiddetli bir zulüm ve istibdat olarak niteleyen ve savaşın tahribatına dikkat çeken Bediüzzaman Said Nursî tarihçilerin liberal tasnifi dışında yeni yaklaşımlar sunarak Harb-i Umumî'yi ele almaktadır.

Bediüzzaman Said Nursî, savaşın sosyal sonuçlarını da ele alarak değerlendirmelerde bulunur. Nursî, Harb-i Umumî'den sonra savaşların şeklinin de değişeceğini bildirmekte, devletler arası savaşın yerini tabakat-ı beşer savaşının alacağını öngörmektedir. Risale-i Nur bu konuda da farklı bir şema çizerek hadiseleri değişen dünya şartlarına göre farklı bir perspektiften yorumlamaktadır.

Bediüzzaman Said Nursî, bütün insanlık için yıkıcı sonuçlar doğuran bu savaşa kendi yaşadığı, doğup büyüdüğü topraklarda katıldı. Said Nursî, Birinci Dünya Savaşı'nın Doğu Cephesi sınırları içerisinde yer alan Bitlis ve çevresinde talebeleriyle milis birlikleri oluşturarak Rus-Ermeni ittifakına karşı mücadele etti.

Bediüzzaman Said Nursî'nin tarihsel varlığı ve Harb-i Umumî içindeki yerinin belirlenmesi için Bediüzzaman'ın görev yaptığı alayın ceridesi elde edilmelidir. Bediüzzaman Said Nursî, savaş başladığında önce alay müftüsü olarak göreve başlamış, gönüllü alay kumandanı olarak da görevine devam etmiştir. Resmi bir görev ve unvanla cephede yerini alan Bediüzzaman bu konuda yalnız da değildir.

Osmanlı ordusu yapılanması içinde yer alan alay müftüleri ordunun dinî ihtiyaçlarını yerine getirmekteydiler. Bu yapılanma içinde tarikatların da önemli bir rol üstlendiği görülür. Mevlevî, Kadiri gibi tarikatların tertip ettiği alaylar Osmanlı ordusunun olağan yapısı içinde kendine yer bulmaktadır. Bediüzzaman'ın önce alay müftüsü olarak görevlendirilmesi bu yapının bir gereğidir.

Bediüzzaman'ın bu görevi son dönem Osmanlı ordusunun yapısı ile ilgili değişikliklerin de hayata sokulduğu döneme rastlar. Balkan Savaşlarının yüz kızartıcı şekilde cereyan edip sonuçlanması bazı düzenlemeler yapılmasını zaruri kılmış, bunun üzerine Hamidiye Alayları Süvari Alayları şeklinde düzenlenmiş ve gönüllü milis alayları düzenlenmesi için bir nizamname yayımlanmıştır. 'Gönüllü' kelimesi burada anahtar kelime olarak dikkati çeker; zira Bediüzzaman'ın gönüllülük esasıyla sivil bir birliğin başına alay kumandanı olarak görevlendirilmesi bu günlere denk düşmektedir. Bu görevlendirmede Enver Paşa'nın etkisinin olup olmadığı ayrıca araştırılması gereken bir husustur; ancak Said Nursî'nin Doğu Cephesi'nde gösterdiği başarıdan ötürü Enver Paşa tarafından takdir edildiği bilinmektedir. Bilhassa Bediüzzaman'ın Rusların elinden Osmanlı topraklarını kurtarması bu takdiri daha da artırmıştır.

Bediüzzaman Said Nursî'nin alay müftüsü olarak savaşa katılması elbette ki önemlidir. Said Nursî vatan müdafaası hususunda kendi sahasının dışında bir vazife almış ve vazifesini yerine getirmiştir. Bunu yaparken orduda geri planda duran alay müftülerini aşan bir mücadele ortaya koyarak kahraman bir kumandan olarak savaşmıştır. "Kafirin güllesi bizi öldürmez" diyerek kahramanca savaşması ortaya koyduğu portre açısından önemlidir. Nursî, hem cephede savaşıyor hem de Müslüman bir alim portresinin gereğini yerine getirerek Medresede yapılan bir işi cepheye taşıyarak muazzam bir Kur'ân tefsiri yazıyor. Bediüzzaman siperlere çekildiği zaman Gevaş'taki çatışmalarda şehid olan talebesi Molla Habib'e tefsirini yazdırmıştır. İşarat'ül-İ'caz tefsiri bu kahraman kumandanın ve savaşın bir meyvesi olarak bugün elimizdedir.

Daha savaş başlamadan önce Said Nursî'nin talebelerini bu savaşa hazırlaması dikkat çekicidir. "Hazırlanın, büyük bir felaket yaklaşıyor" diye savaşı haber veren Said Nursî'nin bugün de ihtiyacımız olan Müslüman alimi portresini ortaya koyduğu görülür. Harb-i Umumî'nin yıkıcı şartlarının devam ettiği bu günlerde de beklenen böyle bir insan portresidir. Komutan gibi mücadeleci ve büyük bir alim. Bu rol model niteliğinde bir alim portredir.

Buradan hareketle Harb-i Umumî yıllarının bu milletin karakteristik bir özelliğini ortaya koyduğu görülür. Vatan müdafaası ve din müdafaası meselesi olduğunda herkes görevini yapmaya çalışmaktadır. Bu dönemde Bediüzzaman'la birlikte bir çok isim bu kritik mücadelede büyük görevler üstlenmişlerdir. Meselâ İsmail Şükrü Çelikalay kürsüye çıkarak kendi bölgesini maddi ve manevî olarak yönlendirmiş, vaizlik kıyafetini çıkararak İzmir cephesinde savaşmış bir alim kahramandır. Bunun gibi Hafız İbrahim Demiralay Milli Mücadele'nin başlamasıyla, Isparta ve çevresinde milli hareketin lideri olarak kendi bölgesinde savaşmıştır. Dönemin bir çok vaiz, alim kimliği hiçbir görevi olmadığı halde bu savaşta cepheye de gider ve savaşır.

Bediüzzaman'ın savaşa aktif olarak katılması Rusların 1 Kasım 1914'te Kuzey-Doğu Anadolu'yu işgal etmek için teşebbüse geçtiği günlere denk gelir. Enver Paşa'nın başarısızlıkla sonuçlanan Sarıkamış Harekâtı'yla Kafkas ve Doğu Anadolu cephesiyle ilgili planlar hedefine ulaşamaz.

Bu başarısızlık Kafkas cephesinde üstünlüğün Rusların eline geçmesine neden olur. Rusların Ermenilerle anlaşarak savaşta beraber hareket etmeleri Osmanlı devletini ve halkını asırlarca beraber yaşadıkları Ermenilerle de savaşmak zorunda bırakır.

Rusların Doğu cephesindeki üstünlüğü ile Anadolu şehirleri işgale uğrar. Artvin'in işgalini Ermenilerin Van'ı ele geçirmesi izler ve böylece

Daha savaş başlamadan önce Said Nursî'nin talebelerini bu savaşa hazırlaması dikkat çekicidir. "Hazırlanın, büyük bir felaket yaklaşıyor" diye savaşı haber veren Said Nursî'nin bugün de ihtiyacımız olan Müslüman alimi portresini ortaya koyduğu görülür. Harb-i Umumî'nin yıkıcı şartlarının devam ettiği bu günlerde de beklenen böyle bir insan portresidir.

Rus ve Ermeniler'in bölgedeki zulümlerini önlemede büyük payı olan Bediüzzaman uzun süren çatışmalar sonrasında yaralı bir halde Ruslara esir düşer. Bediüzzaman esir olduktan sonra, Ruslar tarafından Van, Celfa, Tiflis, Kilogrif yoluyla Kosturma'ya götürülür. Rusya'da esir olarak iki buçuk yıl kalan Bediüzzaman Said Nursî 1917 Bolşevik ihtilâlinin doğurduğu karışıklıktan faydalanarak Kosturma'dan firar eder ve Petesburg, Varşova, Viyana yoluyla İstanbul'a gelir.

Van da Ruslar tarafından kolayca işgal edilir. Bunu sırasıyla Erzurum, Muş ve Bitlis izler.

Said Nursî, Rus ordularını durdurmak için önce Van, Gevaş'ta mücadele eder. Bu bölgenin Rus istilasından korunmasını sağlar.

Bediüzzaman Said Nursî'nin vahşet ve bedeviyet hallerinin sergilendiği bu savaşta Kur'anî şefkat ve merhameti dikkat çekicidir. Nursî'nin cephede düşman çoluk çocuğuna dokunmayarak onları koruması Müslüman çocukları katleden Ermenileri dahi insafa getirmiş, Ermeniler için büyük bir ibret dersi olan bu hareketten sonra Ermeniler de çoluk çocuğu katletmek gibi vahşi hareketlerden uzak durmuşlardır. Bediüzzaman yalnız bu tavırla bu bölgede binlerce masumun öldürülmesinin önüne geçmiştir.

Bitlis'in Rus kuvvetleri ve Ermeni birlikleri tarafından işgal edilmesi esnasında Bediüzzaman Said Nursî 20 talebesi ile beraber burada bulunmaktadır. Rus Birlikleri ve Ermeni çetelerinin Bitlis'i aniden istila ederek masum halkı öldürmeye başladıkları zaman Bediüzzaman ve talebeleri buldukları yerleri savunmaya devam etmiş, burada da büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Bitlis Valisi'nin geri çekilmek tekliflerini reddeden Said Nursî Bitlis halkının, çoluk-çocuk ve mallarının düşman eline düşmemesi için savaşmaya devam eder. Büyük kahramanlıklar gösteren Bediüzzaman emrindeki gönüllülerle Rusların eline geçen topları da geri alır. Kurtarılan bu toplar sayesinde gösterilen mukavemetle bölge ahalisi kurtulmuş olur.

Rus ve Ermeniler'in bölgedeki zulümlerini önlemede büyük payı olan Bediüzzaman uzun süren çatışmalar sonrasında yaralı bir halde Ruslara esir düşer. Bediüzzaman esir olduktan sonra, Ruslar tarafından Van, Celfa, Tiflis, Kilogrif yoluyla Kosturma'ya götürülür. Rusya'da esir olarak iki buçuk yıl kalan Bediüzzaman Said Nursî 1917 Bolşevik ihtilâlinin doğurduğu karışıklıktan faydalanarak Kosturma'dan firar eder ve Petesburg, Varşova, Viyana yoluyla İstanbul'a gelir. Bediüzzaman'ın İstanbul'a gelişi 8 Temmuz 1918 tarihli Tanin gazetesinde şöyle duyurulur: "Kürdistan ulemasından olup talebeleriyle beraber Kafkas cephesinde muharebeye iştirak etmiş ve Ruslara esir düşmüş olan Bediüzzaman Said-i Kürdi Efendi ahiren şehrimize muvasalat etmiştir."

Bediüzzaman'ın esaret sonrası hayatı ayrıca ele alınmalıdır. Bediüzzaman işgal altındaki İstanbul'da İngilizlerin türlü hile ve tasallutuna rağmen mücadele etmekten çekinmez. Said Nursî'nin İstanbul'da İngilizlerle mücadelesinin bir parçası olan Hutuvat-ı Sitte adlı eseri dönemin iyi anlaşılması açısından mutlaka incelenmelidir. Burada İngilizlere ağır ifadelerle yüklenen Bediüzzaman işgal altındaki İstanbul'un ve İslâm aleminin üzerinde oynanan oyunları deşifre etmektedir.

Harb-i Umumî'nin sosyal-siyasî sonuçları ve İslâm dünyasındaki etkileri

Halifelik İslâm dünyasında son derece önemli bir olgu olarak tarihteki yerini almıştır. Osmanlı'da Rusya gibi yerlerde dahi her zaman halifelik olgusunun ön planda olduğu görülür. Çok geniş bir coğrafyada halifeye bağlılık söz konusudur ve bir güç olarak kendini hissettirir. Halifelik, İslâm toplumlarını bir arada tutan önemli bir özellik olarak son dönemlere kadar önemini korumuş; ancak Harb-i Umumî ile halifelik ile bir arada duran İslâm dünyasının bu bağı koparılmış, halifeliğin kaldırılması ile bir arada olma ümidi de kırılmıştır.

Harb-i Umumî'nin ayrıştırıcı sonuçlarından biri savaşın hemen sonrasında ulus devletlerin kurulması olmuştur. Osmanlı'nın dağılması ile ortaya çıkan ulus devlet yapılanması ile Ortadoğu'da suni devletler ortaya çıkmıştır. Ortak özellik olarak totaliter ve baskıcı olarak ortaya çıkan ulus devlet yapılanması ile İslâm dünyasında Kabe merkezli anlayışın dışına çıkılmış ve bugün de yaşadığımız problemlerin temeli atılmıştır.

Osmanlı'nın yıkılması, halifeliğin kaldırılması ve Medine ve Mekke'nin el değiştirmesi ile başta Vehhabilik olmak üzere İslâm dünyasını ayrıştırıcı anlayışlar doğmuş; Selefi düşüncenin ön plana çıkması, daha radikal düşüncelere zemin hazırlamıştır. Kudüs'ün elden çıkması, Filistin meselesi gibi bugün İslâm dünyasını meşgul eden önemli meseleler Harb-i Umumî kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal etkileri açısından ele alındığında Harb-i Umumî'nin entelektüel anlamda büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olduğu görülür. Halifeliğin ortadan kaldırılmasıyla akarlar azalmış, vakıflar kaldırılarak ulemanın sesi kısılmıştır. Bu entelektüel zemini yok etmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde zaten sıkıntı içinde olan medreseler yeni rejimle iyice yok olmuştur. Bu gelişmeler karşısında Bediüzzaman'ın tavrı nasıl olmuştur?

Bediüzzaman Said Nursî'nin İslâm aleminin ulus devletlerle ayrıştırıldığı dönemlerde sürekli üç yüz milyonluk bir cemiyetten bahsetmesi son derece önemlidir. Bu dönemde Bediüzzaman istikbale ait ümitler verir ve bir İslâm milleti vurgusunu sürekli dile getirir. Bu tür gelişmeler karşısında Bediüzzaman'ın temel felsefesini ümmet bilinci, Kur'an, Sünnet ve İslâm alemi etrafında kurması ve bu kavramlar üzerinden mesajlar vermesi son derece önemlidir.

Harb-i Umumî sonrası İslâm dünyasını parçalayan projelerin hayata geçirilmesi Bediüzzaman'ın ümmet bilinci oluşturma çabalarının ne kadar kıymetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal etkileri açısından ele alındığında Harb-i Umumî'nin entelektüel anlamda büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olduğu görülür. Halifeliğin ortadan kaldırılmasıyla akarlar azalmış, vakıflar kaldırılarak ulemanın sesi kısılmıştır. Bu entelektüel zemini yok etmiştir.

Ermeni Meselesi

Harb-i Umumî'nin günümüze taşıdığı problemlerden biri Ermeni Meselesidir. Osmanlı devletinde Ermenilerin bürokraside de etkin bir yapısı olduğu bilinmektedir. Asırlarca Osmanlı himayesinde barış içinde yaşayan ve millet-i sadıka olarak adlandırılan Ermeniler bir anda nasıl bir millet-i faside haline geldi? Bu sorunun cevabı bugün Ortadoğu'da olanları anlamak açısından da önemlidir. Ermenilerin bu değişiminde İngilizlerin müthiş bir propagandasının söz konusu olduğu görülür. Emperyal akıl kendi hedeflerine ulaşmak için piyon yapılar kullanmıştır.

Osmanlı'nın son döneminde artan, ideolojik olarak pozitivist kaynaklardan beslenen ve Ermeni milliyetçiliğini kaşıyan Hınçak komiteleri kurulmasıyla mesele kaşınmaya başlanır. Bu komitelerin yıkıcı faaliyetleri ileride çıkacak derin problemin habercisi olmuştur. Harb-i Umumî ile Ruslarla işbirliği içine giren ve Doğu Anadolu'nun işgali sırasında katliamlara imza atan Ermeniler Osmanlı yönetimi tarafından tehcire tabi tutulmuştur. Tehcir'in Doğu vilayetlerindeki Ermenilerin Ermeni komitaları ile olan bağını koparmak, oradaki çatışmaları durdurmak gibi stratejik bir hedefi olsa da bu mesele yüz yıl sonrasına taşınarak günümüz Türkiye'sinin uluslar arası camiada başını ağrıtan bir konu haline gelmiştir.

Meselenin tarihî arka planına bakıldığında 1890'lardan itibaren Ermeni komitelerin Kürt halkına karşı tecavüz ve saldırılarının sıklaştığı görülmektedir. Bu olayların artması ve tekrarı üzerine Mutki Aşireti reislerinden Hacı Musa Bey adlı Hamidiye Alaylarında görevli Osmanlı Paşasının dokuz Ermeni köyünü tamamen yakmasıyla olaylar artık çığırından çıkmış, durdurulamaz hale gelmiştir.

Bu çatışmaların artmasında Ermeniler içindeki örgütlü yapıların gerilimi tetiklemesi söz konusudur. Tarihten beri gelen sıkıntıların son yansımaları olarak çatışmalar artar. Osmanlı'daki ulus devletçiliğe doğru evrilmiş de bu problemlerin büyümesine yol açan önemli etkenlerden olmuştur.

Bir başka açıdan Ermeni meselesinin derinleşmesinde Abdülhamid'in medreseleri ihmal etmesi de pay sahibidir. Abdülhamid muhaliflerini desteklemesinin de etkisiyle Sultan medreseleri kendi haline bırakır ve mekteplere yönelir. Ancak mekteplerden Ermenilere karşı menfi tutumları olan pozitivist düşünceli insanların yetişmesi problemleri daha da derinleştirir.

Bugün tehcir meselesi etrafında tartışılan olayların tek taraflı olmadığını söylemek gerekir. Vilayet-i Şarkıyye mültecileri Ermenilerin katliamlarından ötürü ortaya çıkmıştır. Ermeni meselesinde "devlet kendi vatandaşını katletti, hiçbir suçları yoktu" düşüncesi yanlış oldu-

Bir başka açıdan Ermeni meselesinin derinleşmesinde Abdülhamid'in medreseleri ihmal etmesi de pay sahibidir. Abdülhamid muhaliflerini desteklemesinin de etkisiyle Sultan medreseleri kendi haline bırakır ve mekteplere yönelir. Ancak mekteplerden Ermenilere karşı menfi tutumları olan pozitivist düşünceli insanların yetişmesi problemleri daha da derinleştirir.

ğu kadar “Ermenilere hiç bir şey yapmadık” demek de yanlıştır. Mesele adalet çerçevesinde hakkaniyetle ele alınmalıdır.

Tehcir hareketini Meşrutiyet’in ilanından itibaren Anadolu’da gayri müslimleri temizleme hareketi olarak değerlendiren tarih görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Ermeni düşmanlığı üzerine kurulu bu tür görüşler üzerine Bediüzzaman Said Nursi’nin Ermeni husumetinin doğru olmadığını ifade etmesi önemlidir. O “Ermeniler sahife-i vücuttan silinsin mümkündür; ama bu husumetin bize bir faydası var mı?” diye sorarak bu düşmanlığın gereksizliğine vurgu yaparak düşmanlık üzerine kurulan bir anlayışı şiddetle reddeder. Ermeniler kendimiz gibi bir insandır ve toplumdur, onların hakları korunmalıdır. Ermenilerle dostluğu ifade etmesi ve bu derin probleme barışçı ve insanî çözümler önermesi açısından Bediüzzaman’ın bu konuda özel bir yeri vardır

Ermenilerin Osmanlı toplumu içindeki yeri düşünüldüğünde Said Nursi’nin yapıcı tekliflerinin önemi daha iyi anlaşılır. Dönemin belgelerine göre 11. kolordunun yüzde otuzu Ermenilerden oluşmaktadır. Ermenilerle yaşanacak gerilim toplumun hayrına olmayacaktır. Bunu gören Bediüzzaman 1900’lerin başında Ermeni ve Kürtler arasında yaşanan gerilime karşı tedbir alınmasına yönelik bir ikaz telgrafını da hükümete gönderir.

Günümüze kadar gelen bu problemin çözümünde, ideolojik yaklaşımlardan sıyrılmış tarafsız tarihçiler büyük rol oynayacaktır. Bununla birlikte Ermenilerle dost olmanın ve ittifakın bu milletin mutluluğu için gerekli olduğunu söyleyen Bediüzzaman’ın barış ve dostluk üzerine kurulu söylemlerinin hayat bulması meseleni çözümünü kolaylaştıracak önerilerdir.

Kürt Sorunu

Kürt sorunu da Harb-i Umumi’nin bugüne bıraktığı problemlerden biridir. Suni olarak oluşturulan sınırlar yüzyıllarca bir arada yaşayan çok uluslu bir coğrafyanın parçalanmasına yol açmıştır. Katı bir milliyetçilik anlayışıyla ihdas edilen ulus devlet yapılanmasıyla Kürtler üzerinde oluşturulan baskı, cehalet ve fakirlikle birlikte gelen problemler ve çeşitli noktalara ortaya çıkan ihtilâflar Kürt Sorunu dediğimiz meseleyi doğurmuş ve meseleyi günümüze kadar taşımıştır.

Bu ihtilâfın nedenlerini tesbit eden ve çözüm yolları sunan Said Nursi’nin meşrutiyet, hürriyet, adalet, eğitim, İslâm kardeşliği vb. kavramlar üzerinden verdiği mesajlar bugün için de önemini devam ettirmektedir.

Harb-i Umumi’nin çetin şartlarında gönüllü olarak savaşan Bediüzzaman, bölgede bir Kürt devleti kurma girişimlerini onaylamaz. Şerif

Tehcir hareketini Meşrutiyet’in ilanından itibaren Anadolu’da gayri müslimleri temizleme hareketi olarak değerlendiren tarih görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Ermeni düşmanlığı üzerine kurulu bu tür görüşler üzerine Bediüzzaman Said Nursi’nin Ermeni husumetinin doğru olmadığını ifade etmesi önemlidir. O “Ermeniler sahife-i vücuttan silinsin mümkündür; ama bu husumetin bize bir faydası var mı?” diye sorarak bu düşmanlığın gereksizliğine vurgu yaparak düşmanlık üzerine kurulan bir anlayışı şiddetle reddeder.

Bu noktada bugün yaşananları da analiz ederken azmettiriciyi iyi tesbit etmek ve mücadele şartlarını ona göre planlamak gerekir. Hutuvat-ı Sitte gibi dirençler oluşturmak, Medresetüzzehra gibi projeleri hayata geçirmek, Bediüzzaman'ın bölge ile teşhis ve çözüm önerilerini hayata geçirmek bölge üzerindeki planları akim bırakacaktır. Bu bağlamda Bediüzzaman'ın Harb-i Umumi'deki mücadelesinin ve tarihsel varlığının bir yol gösterici olarak analize tabi tutulması gerekir.

Paşa'nın Ermeni Nubar Paşa ile Paris'te imzaladığı Osmanlı toprakları üzerinde bir Ermeni ve Kürt devleti kurma antlaşmasından haberdar olan Bediüzzaman buna şiddetle karşı çıkar. Kürt milletini temsil etme yetkisinin Kürt milletinin hakiki temsilcileri olan Meclis-i Mebusân'daki mebuslar olduğunu ifade eden Bediüzzaman yalnızca ümmet bilincini oluşturacak bir yapının hayata geçirilmesini talep eder.

Harb-i Umumi'den sekerek günümüze gelen bu olay, bu savaşın günümüze bıraktığı miraslardan biridir. Bu topraklar üzerinde bir ameliyat girişimi bugün de gözlenmektedir. Dün aynı topraklarda Ermenilere vaat edilen bugün Kürtlere vaat edilmektedir. Batı kaynaklı üst akıl oyun kurucu olarak sadece piyonları değiştirerek meseleyi dünya gündemine getirmektedirler. Bugünkü Kürt sorunu bağlamında; Türkler Kürtlerle mücadele ederse Ermenilerle yaşadıklarımızı aynen yaşama ihtimali yüksektir.

Bu noktada bugün yaşananları da analiz ederken azmettiriciyi iyi tesbit etmek ve mücadele şartlarını ona göre planlamak gerekir. Hutuvat-ı Sitte gibi dirençler oluşturmak, Medresetüzzehra gibi projeleri hayata geçirmek, Bediüzzaman'ın bölge ile teşhis ve çözüm önerilerini hayata geçirmek bölge üzerindeki planları akim bırakacaktır. Bu bağlamda Bediüzzaman'ın Harb-i Umumi'deki mücadelesinin ve tarihsel varlığının bir yol gösterici olarak analize tabi tutulması gerekir.

Medresetüzzehra

Bediüzzaman'ın İstanbul'a ilk gelişi 1907'de gerçekleşir. Elinde yaşadığı coğrafyanın ve İslâm dünyasının geleceğini yakından ilgilendiren çok önemli bir proje vardır. Medresetüzzehra... Bu eğitim projesi Harb-i Umumi'yi doğuran karanlık şartlar altında ne yazık ki hayat bulamamıştır. Bugün de önemini devam ettiren bu eğitim projesinin gerçekleşmesi için Bediüzzaman birçok girişimde bulunur.

Bölgenin durumunu ve problemlerini çok iyi bilen Bediüzzaman Said Nursî saraya bir layiha sunarak çözüm yollarını gösterir. "Kürtler Neye Muhtaç" adlı gazetelerde yayımlanan makalesi de bu çabaların bir eseridir. Bediüzzaman Said Nursî'nin Doğu'da Darul Muallimin kurulması gibi teklifleri de vardır. Said Nursî bütün bu fikirlerini neşredebileceği Kürtçe ve Türkçe "Marifet ve İttihadı Ektrat" adıyla bir gazete çıkarma teşebbüsünde bulunduğu da görülür; ancak bununla ilgili dilekçe sunmasına ve bazı teşebbüslerde bulunmasına rağmen bu gazete çıkmaz.

Bediüzzaman Said Nursî'nin bölge ile ilgili en önemli projelerinden biri Medresetüzzehra'dır. Bediüzzaman Kosova'da açılması planlanan bir medresenin hayata geçirilememesi üzerine orası için tahsis edilen

paranın direk Medresetüzzehra'ya aktarılmasını teklif eder ve bunu kabul ettirir. Bu tahsisatın bir kısmının "Masarif-i keşfiye" ve temel için gönderildiği belgelerle sabittir. Ancak temel atma töreninden sonra başlayan savaş ile birlikte proje yarım kalır.

Medresetüzzehra'nın çok yönlü ve amaçlı bir eğitim ve kalkınma projesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölgelerde İran faaliyetlerinin ve etkisinin genişlemesi, halkta cehaletin artması, İttihad-ı İslâm'ı sağlaması gibi gerekçeler medresenin kuruluş sebepleri arasında sayılabilir. Bir üniversite niteliğindeki bu okulun en dikkat çekici yönü müfredatıyla ilgilidir. Bediüzzaman Said Nursî, Medresetüzzehra'yı din ilimlerin merkezde olduğu, fen ilimleriyle takviye edildiği bir müfredatla detaylandırmaktadır.

Bediüzzaman'ın Medresetüzzehra talebini modern bir üniversite olarak anlamak doğru bir yaklaşım değildir. Bediüzzaman modern bir tarz üniversite talep etmiyor; zira son dönemlerde modern tarzda okullar zaten kurulmuştur. Medreselerin yetersizliğini gören Bediüzzaman İstanbul'a geldiğinde de mekteplerin seküler halini görür. Bediüzzaman her iki yapıyı mezceden, dini ilimler merkezde olmak üzere din ilimleriyle fen ilimlerinin birlikte okutulduğu bir yapı öngörmektedir.

Günümüz şartlarında Bediüzzaman Said Nursî'nin projesinin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair yollar aranmalıdır. Bugün de bölgenin ıslahı ve gelişimi için bu projenin hayata geçirilmesi önem kazanmaktadır. Buna yasal düzenlemelerle imkan sağlanmalıdır. Dini ilimler merkezli bir yapının oluşturulması ön şart olmakla birlikte bu okullarla şu düzenlemeler yapılabilir. Hoca- talebe ilişkisine dayanan, sınıftan ziyade küçük gruplarla öğretimin yapılması, en az beş dille eğitimin gerçekleştirilmesi (Kürtçe, Arapça, Türkçe, Farsça, İngilizce) gibi hususlarla Medresetüzzehra'nın günümüz şartlarına uygun tarzda hayata geçirilmesi gerekir. Bu tür çalışma, çatışma ve problemleri önleyecek bir reçete olarak hayata geçirilmeyi beklemektedir. Bediüzzaman'ın Medresetüzzehra'nın kuruluş sebepleri için sıraladığı mülahazalar bugün için de geçerlidir.

Harb-i Umumi'nin insanlığa miras bıraktığı materyalist ideolojilerin güçlendiği bir dünyada Medresetüzzehra'nın asıl farkı ve önemi mak- sadında aranmalıdır. Klasik maksadı sanat, marifet ve ittifakı tesis et- mektir. Asıl maksadı ise talebelerine Kur'ânî bakış açısını kazandırması, talebelerinin kainatı okuma yollarının gösterildiği ve tatbik edildiği bir üniversite olmasıdır. Medresetüzzehra mana-i harfi nazarıyla kainatın ve ilimlerin okutulduğu bir okuldur. Medresetüzzehra Kur'ân'ın nakşını değil, manasını tefsir eden, kainat kitabını mana-i harfi ile okuttura- cak bir okul olarak karşımıza çıkar.

Medresetüzzehra'nın çok yönlü ve amaçlı bir eğitim ve kalkınma projesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölgelerde İran faaliyetleri- nin ve etkisinin genişlemesi, halkta cehaletin artması, İttihad-ı İslâm'ı sağ- laması gibi gerekçeler medresenin kuruluş sebepleri arasında sayılabilir.

Suriye Meselesi

Bugün hem coğrafyamız, hem de dünya için büyük bir problem haline gelen Suriye meselesi de Harb-i Umumî'den bağımsız düşünülemez.

Suriye bugün için dünya şampiyonlar liginin oyun sahası haline gelmiştir. Yüzyıl önce bölgede tekrarlanan oyunlar farklı şekillerde bugün de kendini göstermektedir.

"Suriye'nin derin hafıza açısından önemi nedir?" Sorusu bu meseleyi çözmeye yardımcı olabilecek anahtar sorulardan biridir. Harb-i Umumî'ye bakarken derin hafızaya inmeye çalışmalı ve buna kendi varoluşsal meselemiz üzerinden bakmalıyız. Batı'nın ve İran'ın da burada emelleri var. Suriye'deki son gelişmeler, oturduğumuz yerden bir harita çıkarılamayacağını bize göstermiştir. Bu tür olaylar karşısında popüler hafızayı değil, derin hafızayı dikkate almalıyız.

Türkler, Avrupa muhayyilesinde nerededir? Bu sorunun cevabı da bizim için önemlidir. Bizim muhayyilemizde Ruslar düşmandır; oysa İngilizler Osmanlı'yı yıkmıştır.

İngilizlerin en büyük rakibi bugün Almanya'dır. Öncesinde ise Türklerdir; çünkü Batı'nın kurumsal yapısını yok etmiştir. Onların derin hafızasında Türk vardır ve Türk her zaman tehlikeli bir düşmandır.

Suriye'de bizim Ruslarla rövanş oynama ihtimalimiz vardır. Bu rövanşta İngiltere ve Amerika nerede duruyor? Almanya nerede duruyor? Bugünkü olayların üstesinden gelebilmek için dünyayı çok doğru okumamız gerekmektedir.

Bugünkü gelişmelerin ışığında Harb-i Umumî'nin devam ettiğini söyleyebiliriz. 1815 Viyana Kongresi, 1915 Cihan Harbi... 2015 bu harbin kurduğu statükonun yıkıldığı dönemdir; ama havlu atılmış değildir. Oyun yeniden kurulmaktadır. Geleneksel kodlara dönmek yerine Batılı dünya tahayyülü içinde yer belirlemek gerekir.

Bizim açımızdan gelinen noktada Kemalizm bu havlu atışın adıdır. Kemalizm Harb-i Umumî ile kurulan statükoyu devam ettiren unsurdur. Bediüzzaman buna karşı bir mücadele başlatmış ve Kemalizm'in statükoyu devam ettiren değerlerini birer birer çürütmüştür. Bediüzzaman'ın mücadelesinin kodlarının doğru anlaşılması bugünkü hadiseleri çözebilecek önemli ipuçlarını sunacaktır. İttihad-ı İslâm, ümmet bilincinin oluşturulması, hürriyet ve adalet bu mücadeledeki temel kodlardır.

Bugünkü gelişmelerin ışığında Harb-i Umumî'nin devam ettiğini söyleyebiliriz. 1815 Viyana Kongresi, 1915 Cihan Harbi... 2015 bu harbin kurduğu statükonun yıkıldığı dönemdir; ama havlu atılmış değildir. Oyun yeniden kurulmaktadır. Geleneksel kodlara dönmek yerine Batılı dünya tahayyülü içinde yer belirlemek gerekir.

Genel Olarak Harb-i Umumî'ye nasıl bakmalıyız?

Harb-i Umumî dünya tarihi, İslâm medeniyeti ve Risale-i Nur açısından ele alınmalıdır. Dünyada medeniyetlerin rekabeti söz konusudur. Rekabet savaşları cereyan etmektedir. Bundan öncesinde dinler savaşı vardı. Haçlı seferleri vs. Tarihin böyle bir akışı vardır. Tarih Doğu'dan Batı'ya doğru olarak sürekli halde gitmez; bazen de Batı'dan Doğu'ya bazen de Doğu'dan Batı'ya akış söz konusudur. Bu akış içerisinde çeşitli medeniyetler tarih sahnesinde yerini alır. Bu medeniyetlerin çakışma, çatışma, buluşma noktası coğrafi olarak Türkiye'dir.

Batı medeniyetinin ana özelliğini, nüvesini Yunan felsefesi teşkil etmektedir. Roma imparatorluğu da Batı medeniyetinin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Bugünkü Avrupa buradan doğmuştur. Felsefenin Batı'ya intikal etmesi ve kurumsallaşması ve bilimselleşmesiyle bugünkü Avrupa dediğimiz yer doğmuştur.

Aynı süreçte bizim medeniyetimiz farklı özellikleriyle kendini gösterir. Batı'nın eski Yunan'ına karşı İslâm dünyasında Ashab dönemi vardır. Feylesofların yerini mütefekkir insanlar, abidler almıştır. Kurumsal aşamayı ise Osmanlı oluşturur. Osmanlı kurumlarıyla medeniyetini sağlamlaştırmıştır.

Osmanlı'nın devşirme sistemi, tımar sistemi, toprak sistemi, arşivi gibi sağlam kurumları vardır. Bunlardan ortaya çıkan kurumlarıyla Osmanlı temayüz etmiştir. Bu bağlamda İslâm medeniyetinin kurumsal uğrağı Osmanlı olmalıdır. Medeniyetin olması için düşünce ve kurumların birleşmesi gerekir. Tıpkı Rönesans'tan sonra Batı'da Yunan felsefesi ile Roma'nın birleşmesi gibi. Bu anlayış Doğu'ya doğru hareket ettiğinde yıkıcı, Batı'ya hareket ettiğinde yapıcı olmuştur.

Osmanlı'nın çöküşü ayrı bir macerayı içinde barındırır. Zirveden aşağıya inerken, Osmanlı çökerken ahlâkçı düşünürler ortaya çıkar. Osmanlı devleti yıkılma evresine girdiğinde filozofvari insanlar görülür. Mütefekkir, abid insanların azaldığı, değerlerin aşındığı, ahlâka daha çok ihtiyaç duyulan dönemlere girilir.

Bu bağlamda Risale-i Nur muazzam bir tefekkürdür. Bediüzzaman'ı bu tarihe bakarak açıklamak adeta imkansızdır. Bu topraklardan Bediüzzaman nasıl çıkmıştır? Bediüzzaman bir sonuç değildir, geleneğin devamı değildir; geleneğin dışındadır, bu millete Allah'ın bir hediyesidir.

Risale-i Nur yeni felsefe olarak doğmuştur. Risale-i Nur yeni medeniyetin döl yatağıdır. İbn-i Haldun üzerinden bir medeniyet kurulmuş ve dönemini tamamladı. Yeni medeniyet de Risale-i Nur üzerinden kurulacaktır. Cemaatler, kurumlar bunu anlamalıdır. Yeni bir fikir, yeni bir insan üretmek için Türkiye'ye tarihsel bir fırsat doğmuştur. Bu fırsat Risale-i Nur'dur. Risale-i Nur'dan bir gelenek üretilmelidir. Yeni medeniyet buradan doğacaktır.

Risale-i Nur muazzam bir tefekkürdür. Bediüzzaman'ı bu tarihe bakarak açıklamak adeta imkansızdır. Bu topraklardan Bediüzzaman nasıl çıkmıştır? Bediüzzaman bir sonuç değildir, geleneğin devamı değildir; geleneğin dışındadır, bu millete Allah'ın bir hediyesidir.

Tarihte hatalar olduğu muhakkaktır. Tarih yorumlamalarında olaylar sevap ve günahıyla birlikte incelenmelidir. Enver Paşa buna bir örnek teşkil edebilir. Tarihî bir şahsiyetin bütünüyle karalanması, toptan indirilmesi söz konusu olamaz. İttihad ve Terakki ve Enver Paşa başından sonuna kadar dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır.

Düşüncenin yeniden elzem olduğu, Araplarla Türklerin yakınlaştığı bir dönemdeyiz. Risale-i Nur'u Araplara götüremedik; ama onlar bugün buraya geliyorlar. Bu tarihî fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Bizim geleneksel kodlarımız itaat ve baskı üzerine kuruludur. Hürriyet eksenli bir hareketin öncüsü olan Risale-i Nur'un Arap zihniyeti ile buluşturulması gerekir. Bu buluşmanın dünya tarihi için ifade ettiği anlamı yeni göreceğiz. Cihan Harbi'nde kurulan statüko bozulmuş, yeni bir düzen kurulması için oyunlar oynanmaktadır. Bu düzenin lehimize dönmesi için Araplarla Türklerin bir araya gelmesi, İttihad-ı İslâm'ın sağlanması gerekir. Bu gerçekleşmezse bölgenin yangın yerine dönmesi kaçınılmaz olur.

Tarih Bediüzzaman'ın bakış açısı ile yazılmalıdır

Harb-i Umumî'nin çeşitli alanlarda bugün de devam ettiğini söylemek mümkündür. Harb-i Umumî ile İslâm dünyası üzerinde kurulmak istenen düzen farklı şekillerde kendini göstermektedir.

Bu coğrafya açısından büyük değişimlerle birlikte kahramanlıklara sahne olan Harb-i Umumî ile ilgili bir çok araştırma ve inceleme yapılmıştır. Harb-i Umumî ruhunun ve değerlerinin anlatılması hususunda sanatçılara ve edebiyatçılara büyük görevler düşmektedir. Bu yılların roman ve hikâyeleri Risale-i Nur'un bakış açısıyla yazılmalıdır. Tarihimiz ve sanatımız Kemalist bakış açısından kurtarılarak yeniden yorumlanmalı ve Said Nursî'nin mücadelesi ve tarihî varlığı cemiyete arz edilmelidir.

Bediüzzaman'ın Harb-i Umumî gibi yıkıcı sonuçları olan bir savaşı Rüyada Bir Hitabe'de olduğu gibi "bazen felaketten dahi saadet doğar" yaklaşımıyla hayra yorması dikkat çekicidir. Rüyanın sonunda namaz, oruç ve zekat gibi temel ibadetlerin terkinin Harb-i Umumî gibi bir felakete ilişkilendirilmesi yeni bir tarih yorumu açısından da önemlidir.

Tarihte hatalar olduğu muhakkaktır. Tarih yorumlamalarında olaylar sevap ve günahıyla birlikte incelenmelidir. Enver Paşa buna bir örnek teşkil edebilir. Tarihî bir şahsiyetin bütünüyle karalanması, toptan indirilmesi söz konusu olamaz. İttihad ve Terakki ve Enver Paşa başından sonuna kadar dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır. Bediüzzaman'ın adalet-i mahza yaklaşımı da tarih incelemelerinde temel bir prensip olarak düşünülmelidir.

Bediüzzaman'ın tarih metodu yeni bir önermedir.

Bediüzzaman iman merkezli bir gelişmenin, Allah ile bağına güçlendiren bir medeniyet metodunu sunmaktadır. Yedinci Şua'da olduğu gibi materyalist anlayışa yaslanan görüşleri çürütmüştür.

Bugün bu metodun kabul görmesi ve anlaşılması için Risale-i Nur'un bilimsel yayınlarının yapılması gerekir. Risale-i Nur'un edisyon kritiği yapılmalı, yine bu noktada Risale-i Nur'u anlayacak, onun arka planını aktaracak eserler de yazılmalıdır.

Bir Batılı "Türkler tarih üretmez" der. Ona göre Türkler Batı'nın ürettikleri üzerinden yeni bir şey yaparlar.

Bediüzzaman Said Nursî, tarihî olayların arkasında bir hikmet arar. Bu bir tarih metodu olarak uygulanabilir mi? sorusunun cevabı yeni bir tarih yazımı için öncü olabilir. Her olayda Allah'ın bir görüntüsü vardır. Cüz'î irade ile külli irade nasıl örtüşür, nasıl çatışmaz? Risale-i Nur'dan yola çıkarak oluşturacağımız bir tarih inceleme metodu ile bunlara cevap bulabiliriz.

Tarihte dönemlendirmeler önemlidir. Bediüzzaman da insanlığın geçirdiği devirleri beşe ayırmaktadır. Olayların bir sistem içinde bu devirlere göre sınıflandırılması gerekir.

Liberal tarih bakış açısı Yeni Çağ, Eski Çağ gibi sınıflandırmalar yaparken Marksist bakış tarihin sonunda Komünizmi öngörmektedir. Bediüzzaman sosyal değişimleri iyi analiz ederek bir sınıflandırma yapar ve son devreyi "malikiyet ve serbestiyet" devri olarak tanımlar. Dünya tarihi bu sınıflandırmaya göre ele alınmalı ve anlatılmalıdır.

Said Nursî'nin Batı ve Kur'an medeniyetini karşılaştırırken kullandığı metoda da dikkat edilmelidir. Bu karşılaştırmalar hangi olaylara göre yapılmıştır. Yeni tarih buna göre yazılmalıdır. Muhakemat'taki metodoloji de tarihe uyarlanabilir. Bu bağlamda Risale-i Nur tarih metodları açısından da yeni açılımlar sunmaktadır. "Bir hayat için yalana tenez-zül etmem" diyen Bediüzzaman'ın yaklaşımı tarihçilere örnek teşkil etmelidir. Yalana tevessül etmeyen bir tarihçi profili önemlidir.

Bediüzzaman Said Nursî Kur'an medeniyetinin Avrupa medeniyetinin inkişaiden inkişaf edeceğini söylemektedir. Bu önemli bir ipucudur. Kurani değerler çerçevesinde olaylar değerlendirilmeli, adalet-i mahza gibi düsturlar bu değerlendirmelerde esas olmalıdır. Meselâ Birinci Dünya Savaşı, Ermeni meselesi vb. olaylar adalet-i mahza açısından ele alındığında nasıl sonuçlar elde edilecektir? Bu sonuçlar insaniyet-i Kübra olan İslâm'ın medeniyet anlayışının anlaşılması ve yaygınlaşması açısından da önemlidir.

Resmî ideoloji döneminde bir tarih yapılmıştır. Bütün ulus devletlerde bu böyle olmuştur. Bu tarih maslahatçı bir tarihtir. Oysa siyasetin konusu farklıdır. Tarihçi gördüklerini farklı ifade ediyorsa bu problemlidir. Meselâ Ermeni meselesi böyle ele alınmıştır. Ermenilerin de zulme uğradığı belgelerin görülmemesi, inkâr edilmesi problemlidir. Bu tür meselelerde hakkaniyet öncelikli bakış açısı olmalıdır.

Said Nursî'nin Batı ve Kur'an medeniyetini karşılaştırırken kullandığı metoda da dikkat edilmelidir. Bu karşılaştırmalar hangi olaylara göre yapılmıştır. Yeni tarih buna göre yazılmalıdır. Muhakemat'taki metodoloji de tarihe uyarlanabilir. Bu bağlamda Risale-i Nur tarih metodları açısından da yeni açılımlar sunmaktadır. "Bir hayat için yalana tenez-zül etmem" diyen Bediüzzaman'ın yaklaşımı tarihçilere örnek teşkil etmelidir. Yalana tevessül etmeyen bir tarihçi profili önemlidir.

Yeni bir medeniyeti inşa edecek, Harb-i Umumî'nin izlerini silecek yapılanmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada Risale-i Nur önemli bir kaynaktır. Tarih yazımı ve eğitim müfredatının oluşturulması açısından da bu kaynak kullanılmalıdır. Risale-i Nur'un bakış açısı ve metodu mutlaka ders kitaplarına yansıtılmalıdır.

Batı'da tarih anlayışı terakki tezini doğrusal bir çizgi ile açıklar. Buna göre liberal-kapital sistem nihai nokta; insanlığın cennetidir. Bediüzzaman ise bunun tam tersini söylemektedir.

Roma yıkılırken onun kurumlarını Osmanlı almıştır. Osmanlı yıkılırken de onun kurumlarını Batı tevarüs etmiştir. İbni Haldun tarihi dönemsel ele alır. Bediüzzaman da dönüşümsel tarihe işaret eder. Pozitivist metotlardan yola çıkarak tarihi yorumlamak bizi yanlış sonuçlara ulaştırmaktadır. Bu bağlamda tarih metodu çalışmamız Batı'dakinin tekrarıdır. Tarihin metodunu Risale-i Nur açısından ele almak, Risale-i Nur'dan yeni bir tarih metodu üretmek yeni bir medeniyetin inşasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Beşer iki harb-i umumî ile büyük tokat yemiştir. Her iki savaşta milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, büyük zulümler yaşanmıştır. Said Nursî'nin ifadesiyle geçmiş asırların toplam vahşetini bu medeniyet bu iki savaş ile bir defada kusmuştur.

Birinci Harbi Umumî'den sonra Batı medeniyetinin değerlerinin taklit edilmesi, pozitivist bir anlayışla kurumların yeniden dizayn edilmesi farklı problemleri doğurmuş ve günümüze taşımıştır. Din bizi geri bıraktı düşüncesiyle girilen bu yeni hareket terakki yerine her alanda gerilemeyi doğurmuştur. Bediüzzaman'ın ifadesiyle, din rüşvet verilmiş, dünya da kazanılamamıştır.

Bu bağlamda yeni bir medeniyeti inşa edecek, Harb-i Umumî'nin izlerini silecek yapılanmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada Risale-i Nur önemli bir kaynaktır. Tarih yazımı ve eğitim müfredatının oluşturulması açısından da bu kaynak kullanılmalıdır. Risale-i Nur'un bakış açısı ve metodu mutlaka ders kitaplarına yansıtılmalıdır.

Bediüzzaman Said Nursî Harb-i Umumî'nin her safhasında bulunmuştur. İkinci Dünya savaşı sıralarında ise Kastamonu'dadır; fakat bu savaşla hiç ilgilenmemiştir. Dönemin alimleri, talebeleri ve halk haber için radyo başına koşmakta, savaşı dikkatle takip etmektedirler. Bediüzzaman ise bu savaşla hiç ilgilenmeyerek "Siz baktınız ne kazandınız, ben bakmadım ne kaybettim" der ve kendisine bu konuyla ilgili sorulan soruya Meyve Risalesi'nin 4. Mesele'sinde cevap vererek ahireti kurtarma davasının bütün servetlerden ve dünyayı yönetme idealinden daha önemli olduğunu söyler. Bu yıllar Risale-i Nur'un telif edildiği yıllardır.

Bu tavır farkı; dünyayı zulüm ve şiddetin kucağına atan ve doğurduğu ideolojilerle insanlığın ebedi saadetini tehlikeye atan Harb-i Umumî'nin dehşetli sonuçlarını gören Bediüzzaman'ın adeta kendisini üçüncü dünya savaşına hazırlamasıyla açıklanabilir. Bundan sonra dev-

letler muharebesinin tabakat-ı beşer muharebesine dönüşeceğini ifade eden Bediüzzaman Said Nursî materyalist fikirlerin şekillendirdiği bir dünyaya karşı insanlığın iki cihan saadetini kurtaracak, sulh-u umumiye temin edecek eserlerini telif eder.

Harb-i Umumî'nin neticelerinden biri materyalist akımların yayılması, dinsizlik fikrinin yaygınlaşmasıdır. Milyarlarca insan ebedi hayatını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Said Nursî Risale-i Nurları bu tehlikenin revaçta olduğu dönemde telif eder ve Risale-i Nurları atom bombasına, mitralyöze benzetir. Yeryüzü üçüncü dünya savaşını ekonomik, siyasî, kültür ve inanç alanlarında yaşayacaktır. Bu bağlamda Risale-i Nur insanlığı bu savaşa hazırlayarak insanlığa ebedi saadetin anahtarlarını sunmaktadır.

Yeryüzü üçüncü dünya savaşını ekonomik, siyasî, kültür ve inanç alanlarında yaşayacaktır. Bu bağlamda Risale-i Nur insanlığı bu savaşa hazırlayarak insanlığa ebedi saadetin anahtarlarını sunmaktadır.

Deklarasyon*

Bu deklarasyon, Risale-i Nur Enstitüsü ve Köprü Dergisi tarafından tertip edilen “Harb-i Umumî” konulu masa çalışması sırasında açıklanan ve genel kabul gören kanaatleri bildirmekte olup toplantı yöneticisi ve sekreteri tarafından oturumlar esnasında alınan notlar üzerinde çalışılarak hazırlanmıştır.

1- Harb-i Umumî, ‘Büyük Harp’ adıyla dünyayı etkisi altına alan ve etkileri bugünlere gelen bir dünya savaşıdır. İnsanlığa ve bilhassa İslâm alemine büyük darbeler vuran Harb-i Umumî’nin aradan yüzyıl geçmesine rağmen etki ve yankıları devam etmektedir.

2- Harb-i Umumî ile İslâm dünyasında büyük darbelerin indirildiği, Sevr şartlarının geçerli olduğu bir zamanda Bediüzzaman Said Nursî asla ümitsizlik hissetmemiş ve ümitsizliğe düşmemiş, vatan müdafasında da geri durmamıştır. Nursî tarihî mücadelesiyle İslâm milletlerinin kurtuluşu için reçeteler hazırlamıştır.

3- Harb-i Umumî ile İslâm alemi üzerinde ihtilâf alanları oluşturulmuş, coğrafyalar ayrıştırılmış, ümmet birbirine düşman haline getirilmiş, sürekli kaşıma alanları oluşturularak meselenin bugüne kadar gelmesi sağlanmıştır.

4- İslâm dünyasını bölen, parçalayan, felakete sürükleyen gelişmeler karşısında temel felsefesini ümmet bilinci, Kur’ân, Sünnet ve İslâm alemi etrafında kuran Bediüzzaman’ın bu kavramlar üzerinden mesajlar vermesi son derece önemlidir.

*Harb-i Umumi/FSM Vakıf Üniversitesi/ 17 Ekim 2015, İstanbul

*Harb-i
Umumî'nin
neticelerinden
olan Sevr ve
Lozan Risale-i
Nur ölçülerinde
değerlendirilmeli,
bu anlaşmaların
manevî yönü
ve arka planı
tarihçiler
tarafından
incelenmelidir.*

5- Harb-i Umumî yıkıcı etkileriyle İslâm dünyasına ve İslâm milletlerine darbeler indirmiştir. Bu etkiler, pozitivist ve milliyetçi bakış açısı yerine insanî ve İslâmî bir şekilde, Bediüzzaman nazarıyla yeniden ortaya konulmalıdır.

6- Çatışma, savaş geçici ve istisnai; ilim ve manevî cihat esastır. Bediüzzaman vatan savunmasında silahla mücadele ederken kalemi de elinden bırakmamış, ilmi vasfını sürdürmüştür.

7- Risale-i Nur iki dünya savaşının maddî ve manevî tahribatını tamir ederek insanî değerlerle birlikte fazıl bir medeniyetin inşa yollarını göstermiştir. Said Nursî'nin fikirleri, sanat ve edebiyat yoluyla yeni nesillerle tanıştırılmalıdır.

8- Bediüzzaman Said Nursî'nin 'Rüyada Bir Hitabe' adlı eserinde savaşın kaybedilmesi hikmet cihetiyle ve olumlu taraflarıyla yorumlamıştır. Bu yorumlama, yeni bir tarih yorum metodu olarak ele alınmalıdır.

9- Harb-i Umumî'nin neticelerinden olan Sevr ve Lozan Risale-i Nur ölçülerinde değerlendirilmeli, bu anlaşmaların manevî yönü ve arka planı tarihçiler tarafından incelenmelidir.

10- Bediüzzaman'ın Harb-i Umumî'deki hizmet ve faaliyetlerinden sosyal ve tarih kitaplarında bahsedilmeli, ders kitaplarındaki hamaset, yanlış bilgiler ayıklanarak yeni nesiller doğru tarihle buluşturulmalıdır.

11- Bediüzzaman şefkat prensibini savaş şartlarında bile tatbik edebilen nadir insanlardan biridir. Bu anlayışın yerleşmesine bütün insanlığın ihtiyacı var.

12- Risale-i Nur talebeleri tüm dünyada savaşa karşıdır. Risale-i Nur talebeleri insana iki cihan saadetini kazandıracak olan iman davasını manevî cihad ile sürdürecektir.

13- Bediüzzaman Said Nursî'nin tarihî şahsiyeti, mücadelesi, meslek-meşreb ve hayatıyla ilgili belgelerin bir merkezde toplanması, araştırmacıların hizmetine sunulması elzemdir.

